

M.P. Прыгодзіч, *Аўтарская неалагізацыя ў беларускай мове*, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, Мінск 2021, 175 с.

Najnowsza książka prof. Miłaja Pryhodzicza (brus. Мікалай Прыгодзіч), kierownika Katedry Językoznawstwa Białoruskiego Wydziału Filologicznego Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego, wydana w roku jubileuszowym 100-lecia uczelni, jest kolejną z cyklu monograficznego wydawanego przez tę Katedrę. Monografia porusza nie nowe, ale bardzo aktualne zagadnienie neologizacji autorskiej, wyjaśnia przyczyny i warunki jej rozwoju, miejsce i rolę w języku, sposoby tworzenia neologizmów, ich recepcję i szanse utrwalenia się w białoruskim języku ogólnym.

Oprócz przedmowy książka składa się z trzech części. Rozdział I (s. 5–33) to gruntowne naukowe omówienie neologizacji jako fenomenu językowego na przykładzie prac przede wszystkim radzieckich badaczy, z późniejszym odniesieniem do białoruskich badań. Na końcu rozdziału sformułowano 12 pytań i zadań dla studentów, które mają sprawdzić wiedzę i wyćwiczyć odpowiednie umiejętności analizy neologizmów w wybranych fragmentach zaczerpniętych z literatury białoruskiej. W tym miejscu widoczne jest współgranie części naukowej i dydaktycznej, co jest charakterystyczne dla podręcznika uniwersyteckiego. Rozważania teoretyczne zawarte w tym rozdziale są cennym kompendium wiedzy na temat białoruskich neologizmów. Czytelnik dowie się m.in., że neologizacja w białoruszczyźnie rozkwitała w latach 20. XX w., kiedy kształtowały się normy języka białoruskiego i powstawała nowa leksyka, która była obowiązkowym komponentem ówczesnej publicystyki i literatury pięknej (zob. s. 3). Były to czasy rozkwitu i języka, i literatury, dzięki także dwóm klasykom – Kanstancinowi Mickiewiczowi (brus. Канстанцін Міцкевіч), który znany jest bardziej jako Jakub Kołas (brus. Якуб Колас) i dzięki Iwanowi Łucewiczowi (brus. Іван Луцэвіч), który przybrał pseudonim Janka Kupała (brus. Янка Купала). Następnie kolejni twórcy rozwijali tę tradycję, np. Uładzimir Dubouka (brus. Уладзімір Дубоўка) czy później Ryhor Baradulin (brus. Рыгор Барадулін)¹. Autor podkreśla

¹ Neologizmy poety analizował też kierownik Katedry Białoruszenistyki UW w latach 2009–2014, zob. M. Timoszuik, *Kilka uwag o słownictwie Ryhora Baradulina (na materiale zbioru wierszy Ксты)*, „Acta Albaruthenica” 2010, t. 10, s. 356–363.

jednak fakt, że proces neologizacji był obecny już dużo wcześniej, choćby w XVI–XVII w., czego dowodzi na przykładach z języka Franciszka Skaryny (brus. Францішак Скарына), Ławrentija Zyzanija (brus. Лаўрэнцій Зізаній) i Melecjusza Smotryckiego (brus. Мялецій Сматрыцкі). Wiele miejsca poświęca się też neologizacji w języku rosyjskim. Przegląd literatury przedmiotu dotyczący neologizacji na gruncie wschodniosłowiańskim jest imponujący. Mimo że neologizacja istnieje od dawna w białoruszczyźnie, to jednak Autor zwraca uwagę na fakt, że brakuje wypracowanego jednoznacznego podejścia do kodyfikacji jej przejawów ze względu na stosunkowo niedługą tradycję białoruskich badań nad neologizmami, która zaczęła się właściwie w latach 80. XX w. (s. 18). W językoznawstwie istnieje bardzo wiele określeń neologizacji. Do najbardziej popularnych w języku białoruskim należą: *аказіяналізм, патэнцыяльнае слова, неалагізм, аўтарскі неалагізм, аказіянальнае слова, індывідуалізм, індывідуальна-стылістычны неалагізм, індывідуальна-моўны неалагізм, наватвор, аўтарскі наватвор* i in. (s. 9), z czego trzy pierwsze są najczęściej używane w literaturze przedmiotu.

Rozdział II (s. 34–111) jest najobszerniejszy objętościowo, gdyż zawiera 10 wybranych artykułów naukowych 9 białoruskich lingwistów (A.I. Копаць, Г.І. Басава, В.А. Зразікава, І.П. Казейка, А.Я. Мантур, А.В. Солахаў, Н.У. Чарнаброўкіна, М.В. Шабовіч, І.М. Яраш). W tekstach tych znajdziemy wielostronną analizę neologizmów na przykładzie utworów wybranych twórców białoruskich. W części tej czytelnik może zatem zapoznać się z nazwiskami najpopularniejszych białoruskich badaczy neologizmów, z ich naukowym warsztatem analitycznym oraz konkretnym materiałem badawczym.

Ostatni rozdział III (s. 112–173) to słownik neologizmów autorskich, opracowany na podstawie różnorodnych tekstów XX–XXI w. Pozwala on ocenić sztukę pisania różnych białoruskich pisarzy i publicystów, zarówno tych szerzej znanych, jak i tych, którzy dopiero zaczynają swoją przygodę z literaturą piękną. Leksemy w słowniku należą do różnych części mowy, dlatego są podawane w gramatycznej formie podstawowej. Prawie każdy przykład ma wyjaśnione znaczenie i podany kontekst zaczerpnięty z literatury białoruskiej. Niektóre neologizmy mają znaczenie powiązane ze znaczeniem wyrazu, od którego pochodzą, np. *лірніцаць* ‘іграць на ліры / grać na lirze’, *шчодрыца* ‘быць шчодрым / być szczodrym’ (s. 112). Inne z kolei nie mają takiego bezpośredniego związku, są bardziej obrazowe, oparte na skojarzeniach, stąd ich znaczenie nie jest takie oczywiste, np. *залучыніць* ‘узнікнуць у памяці / powstać w pamięci’, *срэбрацвецень* ‘ззянне месячнага святла / blask światła księżyca’. Niektóre leksemy mają podane warianty znaczeń i pisowni w zależności od tego, z jakiego okresu pochodzą, natomiast te, których znaczenie nie budzi wątpliwości ze względu na ich budowę słowotwórczą, nie mają podanego znaczenia.

Słownik tego typu to wyzwanie niezwykle aktualne, gdyż neologizacja jest obecnie popularnym sposobem wzbogacania słownictwa białoruskiego i stymulatorem rozwoju leksykalnego białoruszczyzny. Autor postuluje, by stworzyć słowniki neologizmów, które mogą i powinny być jednym z ważniejszych źródeł uzupełniania i odnawiania zasobu leksykalnego współczesnego języka białoruskiego (s. 27).

Recenzowana książka spełnia jednocześnie kilka funkcji, na co wskazuje struktura prezentacji treści. Monografia jest jednocześnie pracą naukową, podręcznikiem akademickim, zbiorem artykułów naukowych oraz słownikiem. Dzięki tak wszechstronnemu przygotowaniu może znaleźć odbiorców wśród wielu różnych specjalistów: studentów filologów, leksykologów, leksykografów, językoznawców czy literaturoznawców – wszystkich tych, których interesuje historia, rozwój i przyszłość białoruszczyzny.

Radosław Kaleta
rkaleta@uw.edu.pl

Data przesłania recenzji: 20.09.2022

Data akceptacji recenzji: 03.10.2022